עין משפט נר מצוה

קטו א מיי' פי"א מהל' שבת הל' ו ופי"ב הל' ב סמג לאוין סה טור או"ח סימן רסח:

קטז ב מיי' פי"ב מהל' שבת הלכה טז:

קיז ג מיי' פ"ה מהל' שבת הל' ג טוש"ע א"ח סי' רסג סעיף ג:

תורה אור השלם

1 ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע והאלהים עשה שיראו מלפניו: קהלת ג יד

2 ועתה ישראל מה יי אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את יי אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: דברים י יב

3 ויאמר לאדם הן יראת אדני היא חכמה וסור מרע בינה: איוב כח כח

4 אל תרשע הרבה ואל תהי סכל למה תמות בלא עתך: קהלת ז יז

5 כי אין חרצבות למותם ובריא אולם: תהלים עג ד

6 זה דרכם כסל למו ואחריהם בפיהם ירצו סלה: תהלים מט יד

7 ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן על פי יי יחנו ועל פי יי יסעו: במדבר ט כ

מוסף רש"י

דרתא. חצר (יומא עב:). **ותרעא לדרתא עביד.** שהתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים, לכך צריך שפקדים לו יראת שמים (שם). **ובהדלקת הנר.** של שבת (ברכות לא.). **רביעית דם נתתי בכם.** שברביעית דם הוא מתקיים, שיעור זה הלכה למשה מסיני, שרביעית דם מת מטמא באהל מפני שהוא נפש וקריאה ביה על כל נפשות מת לא יבא (סוטה ה.).

רבינו חננאל

ירא שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות והחיצונות לא מסרו לו בהי עייל. מכריז ר' יוחנן חבל על דלית ליה דירתא ותרעא לדירתיה עביד. אמר להו [רבא] לרבנן במטו מינייכו רבנן לא תירתון תרתי גיהנמא. א"ר יוחנן אין להקב"ה אלא יראת שמים בלבד. שנאמר ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה. פיסי כחס על הנר כחס על השמן וכו'. אוקימנא למתניתין כולה המכבה את הנר כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה כולה לר' יהודה דסבר דבר שאין מתכוין אסור. וחלק עליו רבי יוסי בכולן והודה לו בפתילה. ואוקמה עולא דרבי יוסי כמי כרבי יהודה סבירא ליה דדבר שאין מתכוין אסור, מיהו אמר לך לא מחייב אלא היכא דקא מתעבדא מלאכה וסותר ע"מ לבנות במקומו. כגון פתילה שכיבה ע"מ להדליק במקום שכיבה בראש הפתילה הוי סותר ונגמרה מלאכה לפיכך חייב. אבל מכבה הפתילה ליטול השמן או הנר, נמצא סותר בפתילה ובונה בנר או בשמן, כי האי גוונא לא הוי סותר ואין שם מלאכה כלל לפיכך פטור. ואקשינן מכדי מלאכות דשבת ילפינן להו [ממשכן], ובמשכן סותר בזה המקום שנוסעין ממנו לבנות במקום אחר הוא, והנה סותר שלא לבנות במקומו הוי סותר. ושנינן כיון דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, ויתכן שיאמר להם שובו חנו במקום שסרתם, כסותר ע"מ לבנות [במקומו] דמי. רבן יוחנן אמר לעולם רבי יוסי כרבי שמעון סבירא ליה, ומתני' בפתילה שצריך להבהבה עסקינן, דבהא אפילו רבי שמעון מודה דקא מתקן מנא, דחיוביה משויא ליה מנא, ודייקא נמי מתניתין הכי דקתני מפני שהוא עושה פחם, כלומר מתכוין לעשותה פחם הוא ולא קתני שנעשית פחם בלא כוונתו ש"מ. נחבר כי ההיבהוב הוא חירוך דכתיב (דניאל ג) ושער ראשיהון לא התחרך, והחירוך הוא עשייה כמין פחם. מתני' על שלש עבירות נשים וכו'. אסיקנא כי הא דדריש ההוא גלילאה רביעית דם נתתי בכם, על עיסקי דם הזהרתי אתכם.

יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו בהי עייל [א]מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד אמר רב יהודה לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו שנאמר [1]והאלהים עשה שייראו מלפניו [ב]ר' סימון ור' אלעזר הוו יתבי חליף ואזיל ר' יעקב בר אחא א"ל חד לחבריה ניקו מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא א"ל אידך ניקו מקמיה דגבר [ג]בר אוריין הוא א"ל אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא ואמרת לי את בר אוריין הוא תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר דגבר דחיל חטאין הוא דא"ר יוחנן משום ר' [ד]אלעזר °אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר [2]ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' וכתיב [3]ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו' [ה]שכן בלשון יוני קורין לאחת הן [ו]תסתיים: דרש רב עולא מאי דכתיב [4]אל תרשע הרבה וגו' הרבה הוא דלא לירשע הא מעט לירשע אלא מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף דרש רבא בר רב עולא מאי דכתיב [5]כי אין חרצובות למותם ובריא אולם אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שאינן חרדין ועצבין מיום המיתה אלא שלבם בריא להן כאולם והיינו דאמר רבה מאי דכתיב [6]זה דרכם כסל למו יודעין רשעים שדרכם למיתה ויש להם חלב על כסלם שמא תאמר שכחה היא מהן ת"ל ואחריהם בפיהם ירצו סלה: כחס על הנר כו': ר' יוסי כמאן ס"ל [ז]אי כר' יהודה ס"ל אפילו בהנך נמי ליחייב ואי כר"ש ס"ל פתילה נמי ליפטר אמר עולא [א]לעולם כר' יהודה ס"ל וקסבר ר' יוסי [ב]סותר על מנת לבנות במקומו הוי סותר על מנת לבנות שלא במקומו לא הוי סותר א"ל רבה מכדי [ח]כל מלאכות ילפינן להו ממשכן והתם סותר ע"מ לבנות שלא במקומו הוא א"ל שאני התם כיון דכתיב [7]על פי ה' יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי ור' יוחנן אמר לעולם כר"ש ס"ל ומאי שנא פתילה כדאמר רב המנונא ואיתימא רב אדא בר אהבה הכא בפתילה שצריך להבהבה עסקינן דבההיא אפילו ר"ש מודי דקא מתקן מנא אמר רבא דיקא נמי דקתני שהוא עושה פחם ולא קתני מפני שנעשית פחם ש"מ: **מתני'** על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה בחלה [ג]ובהדלקת הנר: **גמ'** נדה מ"ט א"ר יצחק היא קלקלה בחדרי בטנה לפיכך תלקה בחדרי בטנה תינח נדה חלה והדלקת הנר מאי איכא למימר כדדריש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא אמר הקב"ה [ט]רביעית דם נתתי בכם על עסקי דם הזהרתי אתכם

ראשית

וסותר על מנת לבנות במקומו. ור"ש פוטר אפי' בסותר על מנת לבנות במקומו אלא במקום שע"י סתירה יש תיקון (כבנין אחרון) יותר משלא היה בנין ראשון מעולם שם כגון בפתילה שצריך להבהבה דמחייב ר' שמעון כדאמר בסמוך ואם תאמר לר' שמעון הא דתנן בפרק כלל גדול (לקמן דף עג.) המכבה והסותר בשלמא מכבה משכחת לה דמתקן כדפירש כגון לעשות פחמין אלא סותר לא משכחת שיהא מתקן בסתירה זו יותר משלא היה בנוי שם מעולם ואמאי חייב לר' שמעון וי"ל דכולהו ממשכן ילפינן לה ולא היה כיבוי במשכן כ"א לעשות פחמין ולהכי לא מחייב ר"ש אלא בכה"ג אבל סותר אשכחן במשכן שאין מתקן בסתירה זו יותר משלא היה בנוי שם מעולם ולהכי מחייב שם אפי' ר"ש וא"ת כיון דסותר ומכבה בעינן ע"מ לבנות ולהבעיר א"כ בפרק כלל גדול (שם) דתנן המכבה והסותר הוי ליה למיתני המכבה ע"מ להבעיר והסותר ע"מ לבנות כי היכי דקתני המוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות וי"ל דהתם נמי לא קתני ליה אלא משום דבעי למיתני שיעורא דשתי אותיות ושתי תפירות אבל במכבה וסותר על מנת להבעיר ולבנות כל שהוא מיחייב לא איצטריך למיתנייה:

על

ירא שמים דומה. לפתחים חיצונים שדרך להם נכנסים לפנימיים כך אם יראת שמים הוא נעשה חרד לשמור ולעשות ואם לאו אינו חש לתורתו: **בהי עייל.** באיזה פתח נכנס לפתוח את הפנימיים: (א) [י]**ואנא אמינא לך.** כלומר אתה מיעטת בשבחו: **הן יראת ה'.** יחידה היא היראה בעולם: **מי שאכל שום וריחו נודף כו'.** פירוקא הוא כלומר הכי קאמר קרא אם רשעת מעט אל תוסף על רשעך דמי שאכל שום וריחו נודף ככר לחבריו כלום יחזור ויאכל עוד אחר ויהיה נודף יותר לזמן ארוך: **חרדין ועצבין.** נוטריקון דחרצובות: **כאולם.** שפתחו פתוח ורחב: **זה דרכם.** לעיל מיניה כתיב קרבם בתימו לעולם דהיינו קבורה והדר כתיב זה דרכם כסל למו כלומר יודעין הם שזו דרכם אבל כסל למו כליותיהם מחופין בחלבם מהשיב (ב) כליותיהם מחשבת סופם. ושמא תאמר מחמת החלב שכחו והרי הם שוגגין ת"ל ואחריהם את העתיד לבא לנפשם אחרי אובדם בפיהם ירצו ויספרו תמיד ואעפ"כ אינן חוזרין: **אפי' בפתילה נמי ליפטר.** דחס על הפתילה נמי אינה צריכה המלאכה לגופה דמלאכה היינו כיבוי וכיבוי עצמו אינו צריך לו דאם לא הובערה מעולם הוה ניחא ליה אם מתחלה הובהבה הואיל וחס עליה כי אית בה טפי הוה ניחא ליה בה: **לעולם כר' יהודה סבירא ליה.** דמשום אין צריכה לגופה לא מיפטר הואיל וצריכה לדבר אחר מלאכת מחשבת היא וכי מכבה לה משום חייסא דשמן ונר היינו טעמא דפטור קסבר דסותר ע"מ לבנות במקומו הוי סותר. כל מקלקל דשבת הוי פטור דלאו היינו מלאכת מחשבת וסותר דתנן[כ] באבות מלאכות דמיחייב סותר ע"מ לבנות הוא ואינו יכול לבנות אלא אם כן סותרו והשתא לאו קלקול הוא ור"י סבר דאם במקומו חוזר ובונה הוא דמחייב אסתירה ואי לא לא ומכבה דומיא דסותר הוא וכן קורע דומיא דסותר ולהכי תנן[ל] הקורע ע"מ לתפור וכן מוחק תנן[מ] ע"מ לכתוב דכולם סותר נינהו. הלכך על הפתילה חייסא דידיה אינה אלא להדליק הלכך מכבה על מנת להדליק היינו במקומו אבל כי חס על הנר או על השמן ועל הפתילה אינו חס ואינו חושש אם משליכה אפי' צריך לשמן להדליק בו פתילה אחרת לאחר זמן בתוך נר זה אין זה סותר ע"מ לבנות במקומו שאין הכיבוי וההבערה לא בשמן ולא בנר אלא בפתילה הלכך לא שייכא סתירה ובנין אלא בפתילה וכיון דאין מחשבת סופו לחזור ולהדליק פתילה זו אין כאן עוד בנין במקום סתירה ודקתני שהוא עושה פחם כלומר מפני שהם עושין[נ] פחם מתחלתה ועומדת לחזור ולהאחיז בה אור ואיכא בנין במקום סתירה. ורבותינו מפרשין נר ושמן איכא למימר מיבעי ליה למידי אחריני ולא להדליק ולי נראה שאין צריכין אנו לדוחק זה דמשום דאיכא למימר לית לן למיפטריה שהרי הוא יודע למה חס עליהן ושם נר אינו אלא להדליק בו פתילה: **ומשכן סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא.** שהיו סותרין אותו בחנייה זו ונוסעים למקום אחר וחונים ומחזירים ומקימין אותו: **כר' שמעון.** דפטר ליה משום דאין צריכין לגופה. וכחס על הפתילה היינו טעמא דמחייב כגון שצריך להבהבה שלא הובהבה מבעוד יום דכיבוי זה צריך לגופו שיהא הלהב נוח לאחוז בה כשיבא להדליקה: **שהוא עושה פחם.** שהוא °מתכוין ממש לעשותה כמין פחם עכשיו אלמא בכבוי הצריך לגופו מיירי ולא קתני שנעשים פחם מתחלתו שהובהבה דנמלי למימר טעמא משום דבת בנין היא דאיכא בנין במקום סתירה מה שאין כן בשמן ונר דלא שייך בהו בנין וסתירה: **מתני' בשעת לידתן.** בגמרא (לב.) מפרש מאי שנא שעת לידתן: **גמ' הכי גרסינן בנדה מאי טעמא. בחדרי בטנה.** מקור דמה: **קלקלה.** מרדה: **רביעית דם.** חיי אדם תלויין בה:

ראשית

מסורת הש"ס

א) יומא עב:, ב) [ילקוט פרשת עקב רמז תתנה ליתא רבי ור' אלעזר בר' שמעון הוו יתבי וכו' יע"ע ילקוט קהלת ג' רמז תתקסח], ג) [עירובין סג. פרש"י כן תורה], ד) [ילקוט פרשת עקב הנ"ל ליתא ר' אלעזר בר' שמעון], ה) [מ"ק כח. סנהדרין עו: ע"ש], ו) [מגילה כ. פרש"י ד"ה תסתיים יש סימן], ז) [לעיל יב. לקמן עג: וש"נ], ח) [לקמן מט:], ט) [סוטה ה. ע"ש רש"י ותוספות ד"ה אלא], י) צ"ל אלא, כ) [לקמן עג:], ל) [לקמן עג.], מ) [שם], נ) [שנעשית. רש"ל].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כהי וכו' הפנימיים הס"ד ואח"כ מ"ה אמינא לך אנא כלומר: (ב) ד"ה זה דרכם וכו' מהשיב אל כליותיהם וכו' ירצו סלה ויספרו:

גליון הש"ס

גמרא אין לו להקב"ה בעולמו. עיין ברכות דף לג ע"ב: רש"י ד"ה מפני שהוא עושה פחם. שהוא מתכוין ממש. וק"ל הא פסקינן י"ל דתוך מן הפתילה היינו דתוך כחס על הפתילה חייב דמיירי בלא הובהבה מתכוין וכיון דבלונו למחר ולהדליק הפתילה וניחא ליה בפחם מיקרי צריכה לגופה דאפילו לאתו מתכוין אלא דהוי פ"ר היכא דניחא ליה מקרי צריכה לגופה כדלקמן קג ע"א בתולש פולנין בארעא דידיה. ותדווה יותר דבפתילה שצריך להבהבה עסקינן היינו דהוא לאתו מתכוין לכך אלא דממילא ניחא ליה:

רבינו חננאל (המשך)

[ז] לפנינו ליתא כאן מימרא דרבא אלא ביומא ד' עב ע"ב.